

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Míly Janišové

„Já vetkané do ornamentu

Strategie a prostředky formulování Já v dílech frankofonních autorů z oblasti Maghribu se zkušeností jazykového exilu

předložené v roce 2024 na Ústavu české literatury a komparatistiky

Stručná charakteristika práce

Doktorská práce Mgr. Míly Janišové pojednává o různých polohách autobiografičnosti u tří maghribských spisovatelů: Maročana Abdelkébira Khatibiho (*La Mémoire tatouée*, 1971), Alžíranky Assie Djebar (*L'Amour, la fantasia*, 1985) a Alžírana Mustaphy Benfodila (*Alger. Journal intense*, 2019). Autory spojuje volba jazyka – francouzštiny, osobní zkušenosti s francouzským školstvím a kulturou, kritický vztah k postkoloniálnímu vývoji v Maghribu a imigrační zkušenost pobytu ve Francii. Výběr analyzovaných textů pokrývá půlstoleté období postkoloniální situace a nabízí možnost identifikovat konstanty civilizační dvoj- či vícedomosti, která se promítá jak do kontextu francouzsky psané maghribské literatury, tak do specifičnosti v rámci francouzské literatury. Doktorská práce usiluje o vystižení této specifičnosti v problematice vyjádření JÁ ve vztahu k jinakosti.

Stručné celkové zhodnocení práce

Kladem práce je kvalitní orientace v maghribském a frankofonním kontextu a „decentrovaný“ způsob prezentace specifičnosti severoafrické francouzsky psané literatury. Myslím tím polemiku s centralistickým pohledem francouzské literární kritiky a důraz na autochtonní antecedenty psaní JÁ. Byť mám ke konkrétní argumentaci dílčí výhrady (viz níže), považuji tento náhled za přínosný.

Ke kladům nutno připočíst poučené pojednání v kapitolách I a II o jazykové, kulturní a náboženské specifičnosti arabského a berberského Maghrebu ve vztahu k evropské dominanci francouzského a „postfrancouzského“ období.

Kapitola III, která je již zaměřena na analýzu a argumentaci, je v některých pasážích méně přesvědčivá, především tam, kde mého mínění chybí konkretizace a exemplifikace, jež by argumentaci potvrdily a prohloubily. Možná by práci prospělo i závěreční srovnání všech tří románů a jejich zasazení do tvorby jednotlivých autorů. Z mého hlediska se na tomto místě jistě jedná jen o spekulativní myšlenku, že padesátileté období a rozdílnost kulturních kontextů přece jen přinášejí změny. I proto mám za to, že jakákoli širší kontextualizace by poměrně útlé doktorské práci dodala objemnější „korporalitu“ a přišla ke kvalitě.

Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. *Struktura argumentace.*

Práce je náležitě strukturována: po obecně informačních kapitolách I a II, které výstižně stanovují diferenční znaky maghribské kultury a literatury, následuje analytická, důkazní část. Mé dílčí výhrady se týkají jednak argumentace závěru kapitoly II a pak možného prohloubení argumentace kapitoly III.

U prvního bodu odkazují na oddíl „Literární Maghrib – stav výzkumu“ (s. 59 a n.), kde je formulována polemika s centristickým francouzským náhledem na literaturu JÁ v maghribkém kontextu (Jean Dejeux, Charles Bonn aj.). Míla Janišová protiargumentuje zárodky domácí tradice arabsky psané literatury (fahrasa a rihla). Příklady, jež uvádí, se ovšem týkají poměrně dávných textů. A jestliže připustíme, že se oba žánry „staly součástí maghribského imaginárna“ (s. 66), nelze obejít otázku, jakým způsobem. Mezi těmito žánry a analyzovanými autory leží staletí. Pokud je argumentace správná, musí tu být mezistupně, přinejmenším důkazy v arabsky psané literatuře nedávného data nebo v záznamech lidových vyprávěních, Vždyť i o nich je v práci zmínka. Transfer se nerealizuje a nekonkretizuje "jen tak".

Druhý bod, který je součástí argumentace kapitoly III, se týká ústřední metafory doktorské práce, totiž tkaní a ornamentu. Z hlediska intelektuálního a mentálního nastavení maghribské civilizace je tato metafora nosná. Je však třeba náležitě a důsledně dokazovat to, čím je technika ornamentu na několika místech práce charakterizována, totiž jako kompozice pravidelného pohybu jednotlivých linií do obrazců obkružujících prázdno. Výrazně chybí ilustrace tohoto způsobu psaní tam, kde se to nejvíc nabízí, totiž v části „Vizuální obrazy“ (s. 94 a n.), „Pohled/ (s. 96 a n.) a „Mé tělo bylo celé ze slov“ (s. 99. a n.). Svě poznámky, které se týkají nedotaženosti argumentace jsem vepsal do textu doktorské práce in marginem a poskytnu je doktorandce k obhajobě. Rád bych, kdyby toto byl jeden z bodů diskuse, aby se lépe ozřejmila konstatace ze s. 106, že „v duchu postmoderní poetiky vzniká obraz-text (ornament-text).

Tři maličkosti:

Nessův plášť jako „svoboda a sevření“ v souvislosti se sebecharakteristikou Assii Djebar (s. 97). V mýtu o Héraklovi není řeč o svobodě a v kontextu by asi bylo vhodné ve vztahu ke spisovatelce pasáž přeformulovat, aby metafora odpovídala řeckému mýtu. Na téže straně je řeč o „orientalistickém hávu“ obrazů Assii Djebar, nicméně výše uvedená citace barbarství francouzských vojáků znaky orientalismu podle mě neobsahuje.

Narcisova „ženská“ krása a souvislost s iniciační proměnou dítěte v muže (s. 115): v Ovidiově verzi jsem nenašel nic ženského v Narcisově charakteristice (v mytologických souvislostech se jedná o exemplifikaci erotického excesu, totiž sebestředné frigidity a je třeba dát tento mýtus do souvislosti s jinými excesy, jako je Myrrha, Pygmalion, Adonis). Freudovskou interpretaci by pak asi bylo třeba k analyzovaným autorům vyargumentovat.

2. Formální úroveň práce

Mé poznámky se týkají pouze některých jazykových jevů, na které jsem narazil a které jsem okomentoval in margine. Nejedná se o jazykové chyby, ale spíše o možnosti, jak dle mého názoru vytříbit text:

- Vyznačil jsem místa, kde je lépe rozdělit parataktické souvětí do dvou vět, tak aby každému obratu a pootočení myšlenky jiným směrem odpovídala nová věta.
- Nadužívání předložek „skrz“, „díky“, „pomocí“, často nenáležitě, lze nahradit zapomínaným a elegantním instrumentálem nebo jiným adekvátním tvarem.
- Vyznačil jsem i místa, kde je věta nedokončená, případně ne zcela srozumitelně formulovaná.

Má staromódnost je alergická na nerozlišování 3. os. sg. a pl. u sloves vzoru sázet, tedy sází/sázejí...

Celkově je ovšem práce čtivá, jasně členěná a formulovaná.

3. Práce s prameny či s materiálem

Bibliografie je adekvátní, bohatá. Odpovídá zaměření práce. S prameny pracuje Míla Janišová v souladu s pravidly.

4. Vlastní přínos

Přínos práce spatřuji v samotné zpracované tematice a v náhledu na problematice autobiografické strategie tvorby. Míla Janišová se staví proti centralistickému pohledu francouzské kritiky a zdůrazňuje důležitost maghribské kultury jako výchozího základu specifčnosti literární tvorby. Tento přístup je nutno cenit.

Dotazy k obhajobě

Jednotivé body, které považuji za vhodné k projednání při ohajobě, jsem uvedl výše („Struktura a argumentace“).

Závěr

Celkově považuji doktorskou práci, kterou předložila Mgr. Míla Janišová, za zdařilou a doporučuji k obhajobě.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěla*.

29. října 2024

prof. PhDr. Petr Kyloušek, CSc.